

Tekst 8

Joakim Grundahl: "Naturfilm har altid været iscenesat"

Artikel, Politiken, 16. april 2020

Naturfilm har altid været iscenesat

Iscenesættelsen er tydelig i mange af scenerne i 'Vilde vidunderlige Danmark', hvor vi ser dyr i mange livsafgørende øjeblikke filmet fra flere kameravinkler og helt tæt på. Foto: DR

DR får kritik for at filme tamme dyr i 'Vilde vidunderlige Danmark', men iscenesættelse har altid været en præmis for naturdokumentarer. Det er langt værre, at serien behandler dyr og seere som børn med sin patroniserende speak.

¹ **I**søndagens premiere på DR's store natursatsning 'Vilde vidunderlige Danmark' så vi de danske skove i blændende cinematografiske billeder, der åbenbarede vores ⁵ egen natur som noget lige så storslået som de mere eksotiske egne, vi er vant til at se i store naturfilmproduktioner. Det var vildt at se. Og det var vildt at se de danske dyr gøre løver og krokodiller kunsten efter ¹⁰ udi kampen om liv og død.

Men så vildt var det så heller ikke, viste det sig, hvis man læste rulleteksternes ind-

rømmelse af iscenesatte scener med tamme dyr i studier og akvarier. Det har givet ¹⁵ anledning til kritik af DR. Medierne har beskrevet indrømmelsen som en afsløring. En skandale.

Et eksempel var det indledende actionbrag af en jagt, hvor en stor hornugle ²⁰ styrtdykkede efter en pilende halsbåndmus. Der var tale om et udvalgt cast af tamme dyr, der blev styret gennem et manuskript i et tv-studie. DR snyder tv-seerne, lød anklagen mellem linjerne.

²⁵ Og det er sandt. Programredaktør Erling Groth siger godt nok til Politiken, at der ikke er tale om snyd. DR er åbne omkring iscenesættelsen, hvis formål har været at imitere dyrenes adfærd så naturtro som muligt for at give seerne et repræsentativt billede af den vilde danske natur. ³⁰

Men det er snyd. Det er der bare ikke noget skandaløst i. Det har altid været en præmis for naturfilm at føre seerne bag ³⁵ lyset. At foregive at gengive den vilde

natur med iscenesatte dramatiseringer.

I 1958 måtte Disney indrømme, at man i 'Det hvide vildnis' havde skubbet en flok lemninger ud over en klippe for at dokumentere myten om deres tendens til masseselv mord. I Jacques-Yves Cousteaus 'Le monde du silence' fra 1956 brød filmholdet stilheden med dynamit i et koralrev for at skabe smukkere locations.

Selv genrens flagskib, BBC, måtte indrømme, at flere af deres optagelser er iscenesat for dramaets skyld. Da det i 2011 blev afsløret, at scenen med en flok isbjørneunger i deres 'The Frozen Planet' var optaget i en hollandsk zoo langt fra Arktis, var der ikke længere nogen, der troede på, at den vilde natur er særlig vild på tv.

Patroniserende børne-tv

Iscenesættelsen er en præmis for naturfilm. Havtasken, som vi får at se i næste afsnit af 'Vilde vidunderlige Danmark', ligger det meste af sit liv under sandet og kommer kun op for at spise en gang hver syvende dag. Så den blev optaget i et akvarium, for som Erling Groth siger til Ekstra Bladet: »Vi kunne ikke have dykkere, der bare lå i ugevis nede i vandet og ventede på det ene billede«.

Det ville der ikke være penge til. Og det ville fotografierne heller ikke have nær til. »Det er udholdenhedsprøverne, der får mange til at knække sammen«, sagde produceren af BBC's 'Vores Planet', Huw Cordey, til mig under et interview i 2007.

Han fortalte om kameramanden Paul Stewart, der sad 600 timer i en camoufleret kasse i Ny Guineas jungle for at filme de sjældne paradisfugle. Han havde udvalgt en lille lysning og måtte stirre på den konstant uden at sige en lyd. For fuglene kom måske kun en enkelt gang, og så havde han få minutter til at få billederne i kassen. Paul Stewart regnes som en af de få kameramænd, der har psyken til den slags opgaver, men efter de 600 timer indrømmede han, at han havde været ved at miste forstanden.

Så naturen kan være et udfordrende sted, hvis man står over for den i uredige-

ret form. Den er stum og begivenhedsløs det meste af tiden. Og det er ikke godt tv. Naturen skal oversættes for at give mening for os.

Og seerne er ligeglade. BBC's naturserier har haft uændrede høje seertal, og da Politiken på Facebook spurgte om læsernes reaktioner på DR's iscenesatte naturoptagelser, var svaret enstemmigt: Og hvad så? De fleste synes bare, at det var et fantastisk smukt drama.

Jeg synes heller ikke, at problemet med programmer som 'Vilde vidunderlige Danmark' er iscenesættelserne i sig selv. Det er måden, de dramatiserer iscenesættelserne på i manuskript, klipning og ikke mindst Lars Mikkelsens speak. Det er som at se børne-tv i primetime. Dyrenes kamp for føde fortæles, som var det Lotte og Totte på æblerov, og som seer føler man sig talt ned til, som var man plejehjemsbeboer foran en overpædagogisk sosu-assistent.

I scenen med uglen og musen var min største naturoplevelse at få myrekryb over lyden af Lars Mikkelsen, der talte over lederne med den patroniserende tone, som David Attenborough har gjort til standard i naturdokumentarer.

»Mussemor«, som han kaldte halsbåndmusen, var på jagt blandt tomme agern-hatte efter de få tilbageværende hele agern i det tidlige forår. »Det er som et lotteri«, siger Lars Mikkelsen, mens billederne klippes, så musen ser enig ud. »Indtil man ser forsiden af lodsedlen, lever håbet om den store gevinst«.

Mussemor kan åbenbart godt lide spænding. Hun holder sin pote på agernhatten i et godt stykke tid, så kameraet kan zoome ind på den i en åndeløs pause, som musen nu deler med seerne. Langsomt drejer den agernhatten, som var det afsløringen af ugens Joker-tal, indtil den tomme skal træder frem for mussemors skuffede sorte perleøjne. »En nitte«, siger Lars Mikkelsen med en stemme som en trøstende morfar.

Giv os poesi og videnskab

Den nedværdigende antropomorfisme

Dyrenes kamp for føde fortælles, som var det Lotte og Totte på æblerov

har været et kæmpe problem inden for naturfilm, siden Disney satte standarden i 1950'erne med muzak og puttenyttede personificeringer, og 'Vilde Vidunderlige Danmark' fortsætter i samme spor. For at få hele familien Danmark til at interessere sig for naturen, som Erling Groth sagde det til Politiken:

»Hvis vi skal have så mange som muligt til at interessere sig for de her debatter (om skovbevaring, red.), så må vi starte med fascinationen. Ved glæden og alt det smukke. Alt det, der gør, at seeren forhåbentlig taber underkæben og siger: »Hold da kæft««.

Det sagde jeg også flere gange under første afsnit. Men det var til Lars Mikkelsen. Kunne han da bare tie stille, mens kongeørnen angreb haren, i stedet for at kalde den »majestætisk«. Havde de dog bare skruet ned for violinerne, da den rejste sig fra byttet med åbent næb i et stumt skrig, der ikke gav mening, men var så uforglemmeligt smukt, at billedet brændte sig fast på skærmen.

Sådanne billeder skal ikke forstyrres.

160 Det er sådan, naturen kan fortælle om sig selv i sit eget sprog. Et sprog, som digterne måske bedre forstår at gengive. Ørnen her syntes ladet med betydning som den dødsvarslenende krage i Johannes V. Jensens 165 *Kongens fald*, der »ler lydløst, klapper næbbet uhyre vidt op ...«.

Hvorfor ikke forsøge at åbne naturen for os med et andet sprog end den infantile dramatisering? Det kunne være med poesi, der kan fremkalde en følelse af samhørighed med naturen. Eller det kunne være med naturvidenskab, hvor man hæver abstraktionsniveauet uden at nørde sig væk fra en bred appel. Se bare den tyske 170 skovridder Peter Wohllebens bog 'Træernes hemmelige liv' om kommunikation mellem skovens træer. Den blev en international bestseller.

I stedet for at beskrive skovmyrer som 180 *brothers in arms* i kamp mod billernes svar på Tykke Bertha, kunne Lars Mikkelsen have fået et manuskript, der gik dybere ned i deres sværminelligens, som er et af naturens mest mystiske fænomener. Og 185 spektakulær i sig selv helt uden analogier til menneskelige dramaer.

Vi trænger til at se naturdokumentarer fortalt til voksne.

joakim.grundahl@pol.dk